

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი

ხელნაწერის უფლებით

შალვა ქურიძე

ქალაქთმშენებლობითი დოკუმენტაცია,

როგორც მემკვიდრეობის დაცვის გარანტი.

(მცხეთის მემკვიდრეობისა და ტურიზმის მასტერ-პლანის შესწავლის
მაგალითზე)

არქიტექტურის დოქტორის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად
წარდგენილი დისერტაციის

ავტორეფერატი

თბილისი 2015 წ.

სამუშაო შესრულებულია საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის
არქიტექტურის, ურბანისტიკის და დიზაინის ფაკულტეტის
არქიტექტურისა და ურბანისტიკის დეპარტამენტში

ხელმძღვანელი:

გიორგი შაიშმელაშვილი,
არქიტექტურის დოქტორი
სრული პროფესორი

რეცენზენტები:

თენგიზ მახარაშვილი,
არქიტექტურის დოქტორი,
პროფესორი

დავით აბულაძე,
არქიტექტურის დოქტორი,
არქიტექტორთა კავშირის
თავმჯდომარე

დაცვა შედგება: 2015 წლის _____ საათზე

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის არქიტექტურის, ურბანისტიკის და
დიზაინის ფაკულტეტის სადისერტაციო საბჭოს კოლეგიის სხდომაზე

მისამართი: 0175, თბილისი, კოსტავას ქ.#77, კორპუსი I, აუდიტორია 403.
დისერტაციისა და ავტორეფერატის გაცნობა შესაძლებელია სტუ-ს
ბიბლიოთეკაში და ფაკულტეტის ვებგვერდზე

სადისერტაციო საბჭოს მდივანი

მარიკა ფოჩხუა

არქიტექტურის დოქტორი,
ასოცირებული პროფესორი

Urban Planning Documentation as a Guarantee for the Protection of Heritage

On the Study Example of Mtskheta Heritage and Tourism Master-Plan

Supervisor – Giorgi Shaishmelashvili, Doctor of Architecture, Full Professor

Key words: Master-plan, general plan, cultural landscape, cultural heritage, urban landscape, urban planning documentation.

Abstract

The relevance of the present dissertation work is due to the laid out in the document of "Mtskheta Heritage and Tourism Master-Plan" requirements of the international methodological experience and the adaptation of legal practices to local conditions, recommendations of the European Economic Commission, following the European integration program obligations and operating under the auspices of the United Nations: "territorial and spatial planning, key tool for the effective management and development with special emphasis on countries with transitional economics".

The aim of this dissertation is to provide the access for professional groups to "Mtskheta Heritage and Tourism Master-Plan" as to the document based on the approaches established by UNESCO in the field of cultural heritage; also, to outline: the role of this international document as the hampering factor of individual decisions; the magnitudes of loss caused to cultural, natural and religious values of Mtskheta as a result of ignoring "Mtskheta Heritage and Tourism Master-Plan" by the state party; the necessity of creating such a document for historical cities of Georgia in the context of European integration. In methodological terms, no less important is to introduce in Georgian heritage protection practice the modern approaches elaborated by UNESCO on the example of Mtskheta Master-Plan.

The growing and dynamic character of the urbanization process has a significant, negative impact on the protection of historical cities. In the globalization age, under the progressive pressure of the total construction boom the conservation of historic urban landscapes is the most difficult problem. The concept of the historic urban landscapes was conceived as the vision based on the approaches developed in the last two decades, critical evaluations and new challenges. The avoidance of the negative impact of the modern architecture on historical cities and their unique environment is the subject of a special effort of international monument protection organizations. In today's stage of the urban development, city real estate and infrastructure investments are turned into a major stimulating force of the transformation of the urban environment. The main reason for the

sharp negative changes of the historic urban landscape is an apparent one-sided commercial nature of this force. In the process of the spatial-planning changes of the historical construction, the modern architecture takes an increasingly important place. Both the dynamic nature of the changes and the magnitude of the invasion of such an architecture in city's cultural and natural areas cause the concerns. The danger of the destruction of historic urban landscapes and the loss of physical and visual integrity of historic cities is obvious. In such a situation, one of the principal issues of the city heritage protection theory and practice is to provide the harmonious insertion of the modern construction in the context of historic urban landscapes. In the conditions of inappropriate for historical cities large-scale construction activity, there is highly visible the protest of international monument protection organizations against the urban decisions which put at risk the cities of European cultural values. Nowadays the cities have a pressure of such factors which were no at the time of making UNESCO's recommendations in 1976 "On Protection of Historical Ensembles and the Modern Role".

შესავალი

კულტურული მემკვიდრეობის დაცვისა და შენარჩუნების პრობლემა კარგა ხანია გასცდა ნაციონალური ინტერესების საზღვრებს და მსოფლიო განზომილების პრობლემად იქცა. ამა თუ იმ კონვენციასა თუ ქარტიაზე ხელმომწერი თითოეული სახელმწიფო პასუხისმგებელია ამ საერთაშორისო სამართლებრივი აქტების მოთხოვნათა შესრულებაზე. ხელმოწერილი დოკუმენტების თანახმად, შესაბამის ნაციონალურ კანონმდებლობაში შედის შესწორებები, ხდება მემკვიდრეობის სისტემის რეფორმირება. ამდენად, კულტურული და ბუნებრივი მემკვიდრეობის სფეროში, კარგა ხანია მიმდინარეობს ერთიანი მსოფლიო სამართლებრივი სივრცის ფორმირება. ევროკავშირის მიერ აღიარებულ პრინციპებთან საქართველოს კანონმდებლობის შესაბამისობის უზრუნველყოფის მიზნით, 1998 წლის 1 სექტემბრიდან საქართველოს პარლამენტის მიერ მიღებული ყველა კანონი და სხვა ნორმატიული აქტი უნდა შეესაბამებოდეს ევროპის კავშირის მიერ დადგენილ სტანდარტებსა და ნორმებს.

“არქიტექტურული მემკვიდრეობის დაცვის ევროპული კონვენცია”¹ ხელისმომწერ ევროპის საბჭოს წევრ სახელმწიფოებს ავალდებულებს გაატაროს ინტეგრირებული კონსერვაციის პოლიტიკა, რომლის მიხედვითაც - არქიტექტურული მემკვიდრეობის დაცვა წარმოადგენს ურბანული დაგეგმარების უმნიშვნელოვანეს ამოცანას²- ამდენად, ურბანული დაგეგმარება, ისტორიულ-კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის ვალდებულებით ექცევა კონვენციის მოქმედების სივრცეში. ეს განსაკუთრებულ აქტუალობას ანიჭებს ქალაქთმშენებლობითი დოკუმენტაციის ახალ, კონვენციურ მოთხოვნებთან შესაბამისობის უზრუნველყოფას.

მცხეთის ანსამბლის საერთაშორისო სტანდარტების შესაბამისი დაცვის უზრუნველყოფის მიზნით იუნესკოს მსოფლიო მემკვიდრეობის კომიტეტმა მიიღო გადაწყვეტილება „მცხეთის მემკვიდრეობისა და ტურიზმის მასტერ-პლანის“³ შექმნის შესახებ. იგი საერთაშორისო პროფესიული ძალების თანამშრომლობასა და გამოცდილებაზეა დაფუძნებული. მასტერგეგმის პრეამბულაშია გაცხადებული, „ხელისუფლების მიერ ამ დოკუმენტის შესრულებაზე პასუხისმგებლობის აღება იმისთვისაა საჭირო, რომსწორი მიმართულება მივცეთ დისკუსიას მცხეთის

¹გრენადა 1985 წ.

² A general plan is the policy of acceptable land uses in each jurisdiction. Each city and county adopts and updates their General Plan to guide the growth and land development of their community, for both the current period and the long term. The General Plan is the foundation for establishing goals, purposes, zoning and activities allowed on each land parcel to provide compatibility and continuity to the entire region as well as each individual neighborhood.

³მასტერგეგმა შემუშავებულია იუნესკოს მსოფლიო მემკვიდრეობის ცენტრის ექსპერტების მიერ(2001–2003 წწ).

მემკვიდრეობის დაცვისა და განითარების შესახებ. მცხეთის მასტერ-პლანი პირველი და სასიცოცხლოდ აუცილებელი ნაბიჯია ამ მიმართულებით. მისი წარმატება დიდადაა დამოკიდებული მასში ნახსენები ყველა კონვენციისა თუ ქარტიის განუხრელ შესრულებაზე. ეს მცხეთისთვის ყველაზე დიდი გამოწვევაა.“⁴

მეთოდოლოგიური თვალსაზრისით, არანაკლებ მნიშვნელობას იძენდა მცხეთის მასტერგეგმის მაგალითზე იუნესკოს მიერ შემუშავებული თანამედროვე მიდგომების საქართველოს კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის პრაქტიკაში დანერგვა - “მცხეთის ისტორიული ანსამბლი შეიცავს ყველა იმ ძირითად ელემენტს, რომელიც შეიძლება გამოყენებულ იქნეს, როგორც პროტოტიპი საქართველოს სხვა ისტორიული ქალაქების მემკვიდრეობის დაცვისა და ათვისებისათვის”⁵.

საქართველოს კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის ეროვნული სააგენტოს მიერ შემუშავებული „მცხეთა. მსოფლიო მემკვიდრეობის ძეგლების მართვის გეგმა“(2012წ.), ცალკე თავს უთმობს მცხეთის მემკვიდრეობისა და ტურიზმის განვითარების გენერალური გეგმის შეფასებას - „მცხეთის მემკვიდრეობისა და ტურიზმის განვითარების მასტერ-პლანი არის ყველაზე სრული და განახლებული მართვის ინსტრუმენტი მცხეთის მსოფლიო მემკვიდრეობის ობიექტთან დაკავშირებით, რომელიც მისი მაღალი ხარისხის მიუხედავად ვერ იქნა სისრულეში მოყვანილი მისი შემუშავებიდან ხუთი წლის განმავლობაში”⁶.

გენერალურ გეგმაში წარმოდგენილია დეტალური სტრატეგია არა მარტო მსოფლიო მემკვიდრეობის ძეგლებთან, არამედ ისტორიულ ქალაქებთან და მათ კულტურულ ლანდშაფტთან დაკავშირებით. ის სცდება კონსერვაციის საკითხებს და განიხილავს როგორც კულტურული და ბუნების მემკვიდრეობის მახასიათებლებს, რომელიც მოიცავს ინფრასტრუქტურის განვითარებასა და სოციალურ კონტექსტს კონსერვაციასთან მიმართებაში.

„მცხეთის მემკვიდრეობისა და ტურიზმის მასტერ-პლანი“ შემუშავდა საერთაშორისო და ეროვნულ ექსპერტთა თანამშრომლობის შედეგად. დოკუმენტის ავტორებმა ეკლესიებისა და არქეოლოგიური ობიექტების ისტორიულ-არქიტექტურულ ღირებულებას დაუმატეს ბუნებრივი გარემოცვა, ქალაქის პერსპექტივა და ხედი.

მცხეთის ბუნებრივი ლანდშაფტი, რომელსაც ქმნის ორი მდინარე და ფერდობები წარმოადგენს „ვიზუალურ მთლიანობას, რომელიც მნიშვნელოვან

⁴მასტერგეგმა შემუშავებულია იუნესკოს მსოფლიო მემკვიდრეობის ცენტრის ექსპერტების მიერ(2001–2003 წწ).

⁵ბერნარ ბიზე 1997წ.

⁶UNESCO/UNDP, 2003წ.

როლს ასრულებს ქალაქის ადგილმდებარეობის შეფასებასა და მისი ძეგლების აღქმაში⁷.

„მცხეთის მემკვიდრეობისა და ტურიზმის მასტერ-პლანი“ ასახავს, კულტურული ლანდშაფტის კონცეფციის განვითარებას ისტორიულ ქალაქში და იძლევა საშუალებას მოხდეს მისი საერთაშორისო მოსაზრებებისა და რეკომენდაციების (ევროინტეგრაციის კონტექსტში) გათვალისწინებას კულტურულ ლანდშაფტებსა და აქცენტს ინტეგრირებულ კონსერვაციასთან გაზრდილ დამოკიდებულებაში.

სადისეტაციო შრომის აქტუალობას განაპირობებს „მცხეთის მემკვიდრეობისა და ტურიზმის მასტერ-პლანის“ დოკუმენტში ასახული საერთაშორისო მეთოდოლოგიური გამოცდილებისა და იურდიული პრაქტიკის ადგილობრივ პირობებთან ადაპტაციის მოთხოვნები, ევროინტეგრაციის პროგრამის ვალდებულებებიდან გამომდინარე⁸ და გაერთიანებული ერების ორგანიზაციის ეგიდით მომქმედი ევროპის ეკონომიკური კომისიის რეკომენდაციები: „ტერიტორიულ-სივრცითიდაგეგმარება, ეფექტური მართვისა და განვითარების საკვანძო ინსტრუმენტი გარდამავალი ეკონომიკის მქონე ქვეყნებისთვის განსაკუთრებული აქცენტებით“.

ამ რეკომენდაციების ადრესატებს შორის პირდაპირ დასახელებულია საქართველო, აქედან გამომდინარე „მცხეთის მემკვიდრეობისა და ტურიზმის მასტერ-პლანი“ ჩვენთვის განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია, ვინაიდან იგი ზემოხსენებულ თემებს უკვე მოიცავდა 2003 წლისათვის.

დისერტაციის მიზანს შეადგენს, „მცხეთის მემკვიდრეობისა და ტურიზმის მასტერ-პლანის“, როგორც იუნესკოს მიერ კულტურული მემკვიდრეობის სფეროში დამკვიდრებულ მიდგომებზე დაფუძნებული დოკუმენტის პროფესიული წრეებისათვის ხელმისაწვდომობის უზრუნველყოფა. ამასთანავე გამოკვეთოს: ამ საერთაშორისო დოკუმენტის, როგორც ერთპიროვნული გადაწყვეტილებების ხელისშემშლელი ფაქტორის როლი; სახელმწიფო მხარის მიერ მასტერპლანის იგნორირების შედეგად მცხეთის კულტურული, ბუნებრივი და რელიგიური ფასეულობისათვის მიყენებული დანაკლისის მასშტაბები; ასეთი დოკუმენტის შედგენის აუცილებლობა, საქართველოს ისტორიული ქალაქებისათვის, ევროინტეგრაციის კონტექსტში; მეთოდოლოგიური თვალსაზრისით, არანაკლებ

⁷UNESCO/UNDP, 2003წ.

⁸ასოცირებისშესახებშეთანხმება ერთის მხრივ, ევროკავშირის და ევროპის ატომური ენერჯის გაერთიანებას და მათ წევრ სახელმწიფოებსა და მეორეს მხრივ, საქართველოსშორის, AA & DCFTA (2014)

მნიშვნელობას იძენს მცხეთის მასტერგეგმის მაგალითზე იუნესკოს მიერ შემუშავებული თანამედროვე მიდგომების საქართველოს კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის პრაქტიკაში დანერგვა.

ურბანიზაციის პროცესის მზარდი და დინამიური ხასიათი საგრძნობ, ნეგატიურ ზეგავლენას ახდენ სისტორიული ქალაქების დაცვაზე. გლობალიზაციის ეპოქაში ტოტალური სამშენებლო ბუმის პროგრესირებადი ზეწოლის პირობებში ისტორიული ქალაქური ლანდშაფტების კონსერვაციათან ამავე დროს ურთულესი პრობლემის მნიშვნელობას იძენს. ისტორიული ქალაქური ლანდშაფტის კონცეფცია ჩაისახა, როგორც ბოლო ორი ათეული წლის მანძილზე შემუშავებული მიდგომების ანალიზის, კრიტიკული შეფასებისა და ახალი გამოწვევების გათვალისწინებაზე დაფუძნებული ხედვა. ისტორიულ ქალაქებსა და მათ უნიკალურ გარემოზე თანამედროვე არქიტექტურის ნეგატიური ზემოქმედების თავიდან აცილება ძეგლთა დაცვითი საერთაშორისო ორგანიზაციების განსაკუთრებული ძალისხმევის საგანს წარმოადგენს. ურბანული განვითარების დღევანდელ ეტაპზე ქალაქების უძრავ ქონებასა და ინფრასტრუქტურაში ჩადებული ინვესტიციები ურბანული გარემოს ტრანსფორმაციის ძირითად მასტიმულირებელ ძალადაა გადაქცეული. ისტორიული ქალაქური ლანდშაფტის მკვეთრი ნეგატიური ცვლილებების ძირითადი მიზეზი ამ ძალის აშკარა ცალმხივი კომერციული ხასიათია. ისტორიული განაშენიანების სივრცით-გეგმარებითი ცვლილებების პროცესში სულ უფრო მნიშვნელოვან ადგილს იკავებს თანამედროვე არქიტექტურა. ცვლილებების დინამიურ ხასიათთან ერთად, შემოფოთებას იწვევს ამ არქიტექტურის ქალაქის კულტურულ და ბუნებრივ არეალებში შეჭრის მასშტაბები. აშკარად იკვეთება ისტორიული ქალაქური ლანდშაფტების განადგურებისა და ისტორიული ქალაქების ფიზიკური და ვიზუალური მთლიანობის დაკარგვის საფრთხე. ასეთ ვითარებაში, თანამედროვე განაშენიანების ისტორიული ქალაქური ლანდშაფტის კონტექსტში ჰარმონიული ჩაწერის უზრუნველყოფა – ქალაქის მემკვიდრეობის დაცვის თეორიისა და პრაქტიკის ერთ-ერთ პრინციპულ საკითხს წარმოადგენს. ისტორიული ქალაქებისათვის შეუსაბამო მსხვილმასშტაბიანი სამშენებლო აქტიობის პირობებში, სულ უფრო მკვეთრად იკვეთება ძეგლთადაცვითი საერთაშორისო ორგანიზაციების პროტესტი იმ ურბანული გადაწყვეტილებების მიმართ, რომლებმაც საფრთხის წინაშე დააყენეს ევროპის კულტურული ფასეულობის მქონე ქალაქები. დღეს ქალაქები ისეთი ფაქტორების ზეწოლას განიცდიან, რომლებიც „ისტორიული ანსამბლების დაცვისა და თანამედროვე როლის შესახებ“ იუნესკოს 1976 წლის რეკომენდაციის მიღების დროს არ არსებობდნენ.

„ისტორიული ცენტრების ვიზუალური გავლენის ზონებში თანამედროვე ეტაპისათვის დამახასიათებელი გიგანტური მასშტაბის შენობა-ნაგებობებისა და კომპლექსების პროექტების ლოკალიზების მსგავსი პრეცედენტები დღემდე უცნობია“⁹.

თანამედროვე ეტაპზე კულტრული მემკვიდრეობის ცნება გაცილებით ფართეა, ვიდრე 1972 წლის მსოფლიო მემკვიდრეობის კონვენციაშია მოცემული. ტრიადის - „ძეგლი“, „ანსამბლი“ და „ღირსშესანიშნავი ადგილები“ - განმარტებით იგულისხმება. იუნესკოს გენერალურმა კონფერენციამ, თავის 35-ესესიაზე (16.10. 2009წ.) დაადგინა, რომ ქალაქის მემკვიდრეობასთან დაკავშირებული მოქმედი ნორმატიული აქტები შევსებული უნდა ყოფილიყო ისტორიული ქალაქური ლანდშაფტების შესახებ ახალი რეკომენდაციით.

ბოლო წლების მნიშვნელოვან ტენდენციას შეადგენს ლანდშაფტური მიდგომის კონცეფციის აღიარება, რაც ასახულია იუნესკოს მიერ მიღებულ რეკომენდაციაში - „ისტორიული ქალაქური ლანდშაფტების დაცვის შესახებ“ (2011წ...10.). აღნიშნული რეკომენდაცია ითვალისწინებს თანამედროვე სოციალურ-ეკონომიკური გარდაქმნების შედეგად წარმოქმნილ გამოწვევებს. სცილდება რა ისტორიული ცენტრის ანსამბლებისა და მათი გარემოცვის შესახებ ტრადიციული წარმოდგენების საზღვრებს, ისტორიული ქალაქური ლანდშაფტის ცნება, ვრცელ გეოგრაფიულ კონტექსტთან ერთად, მოიცავს მიწათსარგებლობის მოდელებსა და ტენიკური ინფრასტრუქტურის ელემენტებს, სივრცითი ორგანიზაციის, ვიზუალური კავშირებისა და ტოპოგრაფიის ასპექტებს.

ნებისმიერი ქალაქის ხელისუფლების ინტერესი ინფრასტრუქტურის, საცხოვრებლისა თუ საოფისე ობიექტების ინვესტირებაში დიდია, ამასთანავე სავარაუდოა ამ ტენდენციის ხანგრძლივი დროის მანძილზე შენარჩუნების ალბათობა. შექმნლ ვითარებაში საკვანძო მნიშვნელობას იძენს ისტორიულ ქალაქებში მოდერნიზაციისა და ინვესტიციების ინტერესების ისტორიული ქალაქური ლანდშაფტების დაცვის მოთხოვნებთან შესაბამისობის უზრუნველყოფა.

არსებული საერთაშორისო ხელშეკრულებები¹⁰; ისტორიული ქალაქების დაცვის ქარტია¹¹; რეკომენდაცია ისტორიული ანსამბლების დაცვისა და თანამედროვე როლის შესახებ¹² მოიცავენ გენვლილ 20-30 წლამდე ისტორიულ პერიოდს. ისინი ყურადღებას ამახვილებენ მცირე დასახლებებზე ან ქალაქების

⁹ფრანკესკო ბანდარინი-იუნესკოს მსოფლიო მემკვიდრეობის ცენტრის დირექტორი, იუნესკოს რეგიონული კონფერენცია.სანკტ-პეტერბურგი. 29.01-2.02. 2007წ.

¹⁰არქიტექტურული მემკვიდრეობის ევროპის ქარტია.ევროპის საბჭო,1975

¹¹ვაშინგტონის ქარტია. იკომოსი,1987

¹²იუნესკო,1976 წ.

ცალკეულ ნაწილებზე და არა ზოგადად ისტორიულ ქალაქებზე ფართო გაგებით. არცერთი ზემოაღნიშნული დოკუმენტი არ ასახავს იმ ორ საკვანძო პრობლემას, რომლებმაც ბოლო წლებში სრულად განაპირობეს თანამედროვეობის დღის წესრიგი. ეს პრობლემებია, უპირველესყოვლისა, მდგრადი განვითარება¹³ და არამატერიალური კულტურული მემკვიდრეობა¹⁴.

იუნესკოს მიერ დადგენილი სტანდარტების მიხედვით, ქალაქის ისტორიული ზონიდან მსხვილმასშტაბიანი განაშენიანება ისეთ მანძილზეუნდა იყოს ლოკალიზებული, რომელიც უზრუნველყოფს ისტორიული ცენტრის ვიზუალური მთლიანობის შენარჩუნებას. ისტორიულ საქალაქო ლანდშაფტზე ორიენტირებული მიდგომა გარემოს ხარისხის შენარჩუნებასა და გამჯობესებაზეა მიმართული. იგი უზრუნველყოფს ქალაქის მემკვიდრეობის დაცვისა და სოციალურ-ეკონომიური განვითარების მიზნების ინტეგრაციას. იგი ეფუძნება დაბალანსებულ და მდგრად ურთიერთკავშირს, ერთის მხრივ, ქალაქურ და ბუნებრივ გარემოს შორის, მეორეს მხრივ, დღევანდელი და მომავალი თაობების მოთხოვნილებასა და წარსულის მემკვიდრეობას შორის. ეჭვს არ იწვევს ახალი ქალაქთმშენებლობითი მიდგომის აუცილებლობა. მან უნდა მოიცვას მემკვიდრეობის მატერიალური და არამატერიალური ასპექტები, ჩაუღრმავდეს ეკოლოგიურ პრობლემებს, დაიცვას სათაყვანებელი ადგილები (**Genius loci**) და მათთან ასოცირებული ფასეულობები, ქალაქის დანგრეული და დაკარგული ადგილების აღორძინებით აღადგინოს სოციალური და კულტურული სიამაყე.

სადღეისოდ, კულტურული მემკვიდრეობის სფეროში ფეხს იკიდებს ისეთი ტერმინებით ოპერირება, როგორიცაა „ისტორიული საქალაქო ლანდშაფტები“; „არამატერიალური კულტურული მემკვიდრეობა“. ამ ცნებებების დამკვიდრება, თავის მხრივ, შესატყვისი იურდიული, გეგმარებითი და მართვის ინსტრუმენტების შემუშავებას ითხოვს.

ლანდშაფტური მიდგომა უზრუნველყოფს კულტურული მემკვიდრეობის არა ცალკეული ობიექტების, არამედ ისტორიული გეგმარებითი სტრუქტურის, ქალაქის არამატერიალური კულტურული მემკვიდრეობის, არქიტექტურულ-სივრცითი დომინანტების, ბუნებრივი და კულტურული ლანდშაფტების ერთიან მთლიანობაში დაცვასა და შენარჩუნებას.

თუ გადავხედავთ საერთაშორისო ძირითადი ქალაქების რეიტინგის ათეულს როგორცაა ICP¹⁵, AT Kearney¹⁶, PwC¹⁷, Mercer¹⁸, EUI¹⁹, ჩანს, რომ

¹³ჩვენი საერთო მომავალი-ბურტლანდის მოხსენება, 1987 წ.

¹⁴იუნესკოს კონვენცია – არამატერიალური კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის შესახებ, 2003 წ.

¹⁵ Innovation Cities Program - This program is designed to give you the data, training and tools turns your ideas into innovation where you are. www.innovation-cities.com

ყველაზე წარმატებულ ქალაქებს გააჩნიათ „მასტერ-პლანი“. პირველ რიგში გავარკვიოთ, თუ რა ფუნდამენტური განსხვავებაა „მასტერ-პლანსა“ და გენ-გეგმას შორის, როგორ შეიძლება შეიცვალოს საქართველოს პირობებში ამ მიმართულებით მდგომარეობა და რა სიკეთე მოაქვს ასეთ ქალაქმშენებლობით დოკუმენტებს.

„მასტერ-პლანი“ - ეს არის ქალაქის სტრატეგიული სივრცითი დაგეგმარების დოკუმენტი. ასეთი ტიპის დაგეგმვა გრძელვადიანია და აქცენტირებულია კონკრეტულ მიზნებსა და ამოცანებზე. „მასტერ-პლანის“ როგორც სტრატეგიული განვითარების დოკუმენტაციას ადგენს ხელისუფლება ექსპერტებისა და მოქალაქეების აქტიური მონაწილეობით. შედარების ნიმუშად მოვიყვანთ ქალაქ პერმში განხორციელებულ პროგრამას.²⁰ იგი შედგება სამი ნაწილისაგან, ესენია: 1. „მასტერ-პლანი“; 2. გენერალური გეგმა; 3. სამოქმედო გეგმა.

1) „მასტერ-პლანი“;

- „მასტერ პლანი“ - მის შემადგენლობაში შედის უპირველეს ყოვლისა დევიზი (ქ. პერმის შემთხვევაში „Transforming The City“-გარდაქმნადი ქალაქი), რომელიც განსაზღვრავს ძირითად იდეას; ქ. პერმის ეს დოკუმენტი შედგება 4 თავისაგან, ბიბლიოგრაფიისაგან და დანართებისაგან. პირველი თავი შესავალი, რომელიც მიძღვნილია და მოუწოდებს ქალაქის მოსახლეობას, რომ მიიღონ მონაწილეობა ქალაქ მშენებლობითი კონცეფციის „მასტერ-პლანის“ განხილვაში რათა ამ დოკუმენტს ქონდეს არა აბსტრაქტული არამედ პრაქტიკული შედეგი, ამასთანავე მოსახლეობისათვის შესავალშივეა მოცემული წინასაპროექტო კვლევის მასალები მოსახლეობასთან და მონაწილე მხარეებთან ერთად.

¹⁶ A.T. Kearney, Top management consulting firm in strategy, operations, and information technology, www.atkearney.com

¹⁷ PwC - PricewaterhouseCoopers - the world's largest consulting and auditing network. <http://www.pwc.com/>

¹⁸ Mercer University , www.mercer.edu

¹⁹ EUI - For European Institute established in 1951 in Saarbrücken, Germany, see Europa-Institut of Saarland University, for other uses, see European University (disambiguation)

²⁰ <http://www.permgenplan.ru/> генеральный проект Перми

- მეორე თავი ეძღვნება ძირითად კონტექსტს და მიმდინარე ტენდეციებს მსოფლიოში, ქალაქ გეგმარებით საკითხებში. ამ თავს ლეიტმოტივით გასდევს განვითარების სხვადასხვა სცენარები და ვერსიები. ამავე თავშია ანალიტიკური მასალები, ჩატარებულ კვლევებზე დაყრდნობით, მდინარესთან და სანაპირო ზოლთან მიმართებაში, ეკოლოგიურ საკითხებში, სოციალურ საკითხებში, საინვესტიციო საკითხებში და სხვა ამგვარი ატრიბუტები.
- მესამე თავი ეძღვნება ძირითად სტრატეგიას: ხარისხობრივი გარდაქმნის სტრუქტურა; წითელი და მწვანე ზონების სტრატეგია; ლანდშაფტური და გარემოს დაცვითი სტრატეგია; სატრანსპორტო ინფრასტრუქტურის განვითარების სტრატეგია; საზოგადოებრივი ტრანსპორტის განვითარების სტრატეგია; მრავალფუნქციური ზონების სტრატეგია; კვარტალური განვითარების სტრატეგია; კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის სტრატეგია; პერიფერიული ზონების და დარეზერვირებული ტერიტორიებს სტრატეგია.
- მეოთხე თავი - ნიმუშები და მაგალითები: ნიმუშებად მოყვანილია ქალაქის ხუთი ზონის სავარაუდო გრაფიკული ილუსტრაციები; ქალაქის ცენტრის დასავლეთ ნაწილის კვლევა; მდინარე დანილიხის ხეობის კვლევა; კამსკის ველის ლანდშაფტის რეგენერაცია-ადაპტაცია; მდ. ეგოშიხის ისტორიული ხეობის კვლევა და რეკონსტრუქცია; რკინიგზის სადგურის პერმი 2-ის და მიმდებარე ტერიტორიის რეკონსტრუქცია წინასაპროექტო კვლევით.
- ბიბლიოგრაფია და საგნობრივი საძიებელი.
- დანართები სადაც შედის ზოგადი წესები: საცხოვრებელი, ლანდშაფტური, კვარტალური განაშენიანება, პერიფერიული და დარეზერვირებული ტერიტორიები, საზოგადოებრივი სივრცეები, კულტურული მემკვიდრეობა, ქალაქის მდგრადი ეკონომიკური განვითარება, პრიორიტეტული პროექტები.

2) გენერალური გეგმა;

- პირველი ნაწილი - ტერიტორიული გეგმარებითი მიმდინარე მდგომარეობა და აღწერა;
- მეორე ნაწილი - ტერიტორიული და ზონალური გეგმარებითი სქემები ქალაქ პერმის გენგეგმის შემადგენლობაში;
- გენგეგმის მასალების სამეცნიერო კვლევითი დასაბუთება

გენგეგმა არის ტერიტორიული დაგეგმარების დოკუმენტი, რომელიც შედგენილია სახელმწიფო კანონმდებლობის ესაბამისად და გათვლილია 15-20 წ.-ზე. ამასთანავე დოკუმენტში დეტალურადაა ყველა ზემოთ მამოთვლილი კონცეფციის საპროექტო ტექნიკური მონაცემები.

3) სამოქმედო გეგმა - გენგეგმის განხორციელების გეგმა-გრაფიკი

- მოკლე განაცხადი სამოქმედო გეგმის განხორციელებაზე (კონკრეტული პროექტებისა თუ პროცესების დაწყება და დამთავრება);
- გენგეგმის კრებსითი ქსელური გრაფიკი წტაპების მიხედვით;
- გენგეგმის უზრუნველსაყოფად განსახორციელებელი ქმდედებების დაფინანსების წყარო მხოლოდ და მხოლოდ ქალაქის ბიუჯეტით;
- გენგეგმის უზრუნველსაყოფად განსახორციელებელი ქმდედებების დაფინანსების წყარო პერმის მხარის და ქალაქ პერმის ბიუჯეტით;
- გენგეგმის უზრუნველსაყოფად განსახორციელებელი ქმდედებების დაფინანსების წყარო პერმის მხარისა და სახელმწიფო ბიუჯეტით;
- ნორმატიული აქტების პროექტი „ქალაქმშენებლობითი ტერიტორიების მომზადება ცენტრალური ობიექტების განლაგებისათვის“;

- სამოქმედო გეგმის რეალიზაციის სქემები, რომელიც შედგება 27 ქვეთავისაგან, სადაც დეტალურად არის აღწერილი და დაპროექტებული კონკრეტული ობიექტები, როგორც არქიტექტურული ასევე საინჟინრო, სოციალური, კომერციული და სხვ. მიმართულებებით, რომელიც მოიცავს ყველა სფეროს.

როგორც ზევით ავღნიშნეთ, მცხეთის ანსამბლის საერთაშორისო სტანდარტების შესაბამისი დაცვის უზრუნველყოფის მიზნით იუნესკოს მსოფლიო მემკვიდრეობის კომიტეტმა მიიღო გადაწყვეტილება „მცხეთის მემკვიდრეობისა და ტურიზმის მასტერ-პლანის“ შექმნის შესახებ, ამის შემდეგ გახდა საქართველოში ეს ტერმინი ცნობადი. ამ დოკუმენტს საერთაშორისო დონეზე მაღალი შეფასება ჰქონდა, მაგრამ, სამწუხაროდ შეუძლებელი გახდა მისი წარმატება, განხორციელების კუთხით. პროექტის საერთაშორისო მხარდაჭერის მიუხედავად სახელმწიფო მოხელეთა მხრიდან, „მცხეთის მემკვიდრეობისა და ტურიზმის განვითარების მასტერ-პლანი“ კანონის ძალით ვერ იქნა აღსრულებული. მაშინ როდესაც ეს დოკუმენტი ითარგმნა ქართულ ენაზე, ის ცნობილია მხოლოდ შეზღუდული რაოდენობის პროფესიონალებისთვის და ძნელად ხელმისაწვდომია მისი სრული ვერსია.

ევრო კავშირმა მიიღო დოკუმენტი „ევროპის კონტინენტის მდგრადი სივრცითი განვითარების საფუძვლები“-ს შესახებ. საყოველთაოდა ცნობილია, რომ სოციალური თანასწორობა ევროპის კონტინენტზე პირდაპირ დამოკიდებულია კომფორტული გარემოს შექმნასთან უკლებლივ ყველა მოქალაქესთან. ევროკავშირის გრანდიოზული, კონტინენტალური მასშტაბის შეგრძნება იძლევა საშუალებას და პერსპექტივას მთლიანი სივრცითი მოწყობისა: „კონტინენტისათვის აუცილებელია შეინარჩუნოს და გაამყაროს თავისი ეკონომიკური პოზიციები მზარდ მსოფლიო გლობალიზაციის ფონზე“.

ამ მიმართულებით საქართველო როგორც ევროპისაკენ მიმავალი სახელმწიფო ვალდებულია შეიმუშაოს ნაციონალური მიწათსარგებლობისა და ქალაქმშენებლობითი დოქტრინა ქვეყნის მდგრადი განვითარების კონტექსტში, ჩართოს ურბანული და ქალაქმშენებლობითი სამეცნიერო წრეები საკითხის გადაწყვეტაში, შესაბამისი სპეციალობის ინსტიტუტებში სწავლების პროცესების და სამეცნიერო კვლევების ამ მიმართულებით გააქტიურება, ქვეყნის მოქალაქეების (საზოგადოების

და მოსახლეობის) ინფორმირება და მათი პროცესებში ჩართულობის ორგანიზება-უზრუნველყოფა.

1. ტერიტორიების სივრცითი განვითარების პრინციპები
2. ქალაქმშენებლობითი მეცნიერების დარგთაშორისი ხასიათი
3. ქალაქმშენებლობითი კრიზისების დაძლევის მექანიზმები
4. საკანონმდებლო სივრცის მოწესრიგება ისტორიული ქალაქებისათვის. მათი მდგარადი განვითარების კონტექსტში ევროპის საბჭოს მიერ მიღებული დოკუმენტების შესაბამისად.
5. არქიტექტურა როგორც შემოქმედება და მრავალდარგობრივი დისციპლინა ძირითადი პრობლემების გადაჭრის ერთ-ერთი წყარო.

კულტურული ლანდშაფტის გაგება და მისი თეორიული მიმოხილვითი ანალიზით, იუნესკოს სახელმძღვანელო დოკუმენტებით, მსოფლიო მემკვიდრეობის კონვენციით წარმოიშვა დეფინიცია „კულტურული ლანდშაფტი“ და დამკვიდრდა მისი ადგილი ტიპოლოგიურ ნუსხაში. კულტურული ლანდშაფტი გაგებულია როგორც ბუნებისა და ადამიანის ერთობლივი შემოქმედებითი ნაწარმოების შედეგი. მისი სახეობებია:

- კლასიკური ლანდშაფტური გეოგრაფიული ხედვა
- ეთნოგრაფიულ-გეოგრაფიული ხედვა
- აქსიოლოგიურ-ინფორმაციული ხედვა

კულტურული ლანდშაფტის სამეცნიერო-სეკულარული ინტერპრეტაცია არა-საკმარისია ურბანული და ქალაქგეგმარებითი თვალსაზრისით, ასეთ შემთხვევაში უმნიშვნელოვანესი როლი აქვს სივრცითი-აქსიოლოგიური განზომილებას და ეროტოპიულ დისციპლინას, როგორც საკრალური სივრცეების შესწავლის ერთერთ უმთავრეს ასპექტს ურბანულ და ქალაქმშენებლობით საკითხში, ამასთანავე იგი წარმოადგენს ადამიანისათვის ძირითადი მიზიდულობის წყაროს.

კულტურული ლანდშაფტის საკრალური სივრცის უმთავრესი ატრიბუტია კულტურული და ბუნებრივი მემკვიდრეობა. ბუნებრივი ფასეულობები, მსოფლიო ფასეულობების სტრუქტურისა და რეალური მდგომარეობის, ანუ სხვადასხვა ფასეულობებს შორის ურთიერთდამოკიდებულება სოციალურ-კულტურული

ფაქტორის და პიროვნულობის (პიროვნების სტრუქტურის) დომინანტით. კულტურული ლანდშაფტების მსოფლიო მემკვიდრეობის სიაში წარდგენის გამოცდილება მხოლოდ ახლა იწყებს ჩამოყალიბებას. როგორც მსოფლიო მემკვიდრეობის ნომინაციის ანალიზი ცხადყოფს მრავალი ობიექტი, რომელთაც ისტორიულ-არქიტექტურული კომპლექსის ნომინაცია ჰქონდათ მინიჭებული, იმავდროულად, რენომინაციისა და კულტურული ლანდშაფტის სტატუსის მიკუთვნების უცილობელი საფუძველი გააჩნდათ. ამ თვალთაზრისით, მნიშვნელობას იძენს მსოფლიო მემკვიდრეობის სიაში შეტანილი კულტურული ლანდშაფტების უნივერსალური ფასეულობის დასაბუთების მეთოდოლოგიის შესწავლა.

განსაკუთრებული უნივერსალური ღირებულების ცნება საფუძველად უდევს მსოფლიო მემკვიდრეობის კონვენციას და ნუსხაში მითითებულ ობიექტებთან დაკავშირებულ ყველა ღონისძიებას. მსოფლიო მემკვიდრეობის ობიექტები წარმოადგენს მკაფიოდ ჩამოყალიბებული საერთაშორისო ღირებულების მქონე მემკვიდრეობის ცალკეულ ძეგლებს. მათში ყველაფერი არ უწყობს ხელს განსაკუთრებულ უნივერსალურ ღირებულებას, მაგრამ ის ატრიბუტები, რომლებიც ხელს უწყობენ, სათანადოდ უნდა იქნას დაცული.

შეფასების პროცესი შემდეგნაირად გამოიყურება:

- რა მემკვიდრეობაა რისკის წინაშე და რატომაა ის მნიშვნელოვანი - როგორ უწყობს ის ხელს განსაკუთრებულ უნივერსალურ ღირებულებას?
- როგორ მოახდენს ცვლილების ან განაშენიანების შეთავაზება გავლენას განსაკუთრებულ უნივერსალურ ღირებულებაზე?
- როგორ შეიძლება ამ შედეგების თავიდან აცილება, შემცირება, აღდგენა ან კომპენსირება?

პირდაპირი ზემოქმედება, რომელიც ფიზიკურ განადგურებას იწვევს, როგორც წესი, მუდმივი და შეუქცევადია; როგორც წესი, ისინი წარმოიქმნება მშენებლობის შედეგად და შემოიფარგლება განაშენიანების ტერიტორიით. ამ ზემოქმედების სიდიდის მასშტაბი დამოკიდებული იქნება დაზიანებული ატრიბუტის პროპორციაზე და იმაზე, მოახდენს თუ არა ეს გავლენას მის ძირითად მახასიათებლებზე ან განსაკუთრებულ უნივერსალურ ღირებულებასთან დამოკიდებულებაზე.

ირიბი ზემოქმედება წარმოიქმნება, როგორც მშენებლობის ან განაშენიანების ფუნქციონირების მეორადი შედეგი და შეიძლება გამოიწვიოს ობიექტის ფიზიკური განადგურება ან მისი გარემოს შეცვლა განაშენიანების ტერიტორიის ფარგლებს გარეთ. ზემოქმედების ან ცვლილებების მასშტაბებზე ან დონეზე მსჯელობა

შესაძლებელია მათი პირდაპირი და არაპირდაპირი შედეგებით და იმით, ისინი დროებითია თუ მუდმივი, შექცევადი თუ შეუქცევადი. ასევე გასათვალისწინებელია ცალკეულ შემოქმედებათა ერთობლივი შედეგი.

განაშენიანების შედეგად განხორციელებული ცვლილებები ასევე უნდა იქნას შეფასებული მთლიანობასა და ავთენტურობაზე მათი შემოქმედების თვალსაზრისით. ავთენტურობა დაკავშირებულია იმ გზებთან, რომლითაც ატრიბუტები გადმოსცემს განსაკუთრებულ უნივერსალურ ღირებულებას, ხოლო მთლიანობა დაკავშირებულია იმასთან, განსაკუთრებული უნივერსალური ღირებულების გადამცემი ყველა ატრიბუტი შენარჩუნებულია თუ არა ობიექტის ფარგლებში და არის თუ არა ცვეთის ან საფრთხის წინაშე.

კულტურული მემკვიდრეობის ავთენტიკურობა და ფუნქციური ზონირება უკავშირდება ისეთ ობიექტებს, როგორცაა: არქეოლოგიური ობიექტი, ისტორიული განაშენიანება, ისტორიულად ჩამოყალიბებული გარემო (100 ან მეტი წლის წინ ჩამოყალიბებული მხატვრულ-არქიტექტურული, სივრცითი, ლანდშაფტური ან სოციალურ-ეკონომიკური კონტექსტების ერთობლიობა), კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლი (მათ შორის, კომპლექსური ძეგლი), კულტურული მემკვიდრეობის დამცავი ზონა და სხვ.

მატერიალური კულტურის ობიექტებს ასევე მიეკუთვნება ადამიანის მიერ ან ადამიანის ბუნებაზე შემოქმედების შედეგად შექმნილი ნებისმიერი სახის მხატვრული, ესთეტიკური, ისტორიული, მემორიალური ღირებულების მქონე არქიტექტურული, ხელოვნების, ქალაქმშენებლობითი, სასოფლო, არქეოლოგიური, ანთროპოლოგიური, ეთნოგრაფიული, მონუმენტური უძრავი ან მოძრავი ობიექტები, ასევე ბალები, პარკები, ლანდშაფტური არქიტექტურის ობიექტები, ისტორიული დასახლებები, ისტორიულად ჩამოყალიბებული გარემო, დაკავშირებული ქვეყნის ისტორიასთან, განვითარებასთან, ფოლკლორთან, რწმენასა და ტრადიციებთან, ადრე ან ამჟამად არსებულ ცივილიზაციასთან.

კულტურულ ფასეულობას მიეკუთვნება შემოქმედებითი პროცესის შედეგად, ნებისმიერი მასალითა და საშუალებით, ნებისმიერ ისტორიულ ეპოქაში შექმნილი უძრავი ან მოძრავი ნივთი, რომელსაც აქვს მხატვრული, ესთეტიკური, ეთნოლოგიური, არქეოლოგიური, ისტორიული, რელიგიური, მემორიალური, მეცნიერული, ტექნიკური, ტექნოლოგიური ღირებულება.

ევროპის ლანდშაფტური კონვენცია წარმოაჩენს ლანდშაფტის განსაკუთრებულ როლს საზოგადოებრივი განვითარების ისეთ მიმართულებებში, როგორცაა: კულტურა, ეკოლოგია, გარემოს დაცვით და სოციალური სფეროები, ეკონომიკური განვითარება და დაგეგმვა. კონვენციის მიხედვით, „ლანდშაფტი

მნიშვნელოვან როლს ასრულებს ადგილობრივი კულტურის ჩამოყალიბებაში და ის ევროპის ბუნებრივი და კულტურული მემკვიდრეობის ძირითადი კომპონენტია. იგი ხელს უწყობს ადამიანთა კეთილდღეობას და ევროპული თვითმყოფადობის კონსოლიდაციას“.

ხელმძღვანელი მხარეები აღიარებენ, რომ ლანდშაფტი ადამიანების ცხოვრების ხარისხის მნიშვნელოვანი ნაწილია. მასზე მეტ-ნაკლები ინტენსივობით მოქმედებს მეურნეობის თითქმის ყველა სფერო, რაც განაპირობებს ლანდშაფტების ტრანსფორმირებას. ამავე დროს, საზოგადოების კანონიერი მოთხოვნილებაა, ჰქონდეს მაღალი ხარისხის ლანდშაფტებით სარგებლობის საშუალება და აქტიური მონაწილეობა მიიღოს ლანდშაფტების განვითარებაში. და ეს გასაგებია, რადგან ლანდშაფტი წარმოადგენს პიროვნული და სოციალური კეთილდღეობის ძირითად ელემენტს და ამიტომ მისი დაცვა, მართვა და დაგეგმარება თითოეული ადამიანის უფლება და პასუხისმგებლობაა.

ევროპის ლანდშაფტური კონვენცია ერთგვარად უნივერსალური საკანონმდებლო აქტია, რომელიც ითვალისწინებს საერთაშორისო დონეზე არსებული სამართლებრივი დოკუმენტების ტექსტებს ბუნებრივი და კულტურული მემკვიდრეობის დაცვისა და მართვის, რეგიონალური და სივრცობრივი დაგეგმარების, ადგილობრივი თვითმმართველობისა და ტრანსსასაზღვრო თანამშრომლობის

ევროპის ლანდშაფტური კონვენციის მთავარი მიზანია ლანდშაფტების ხარისხის და მრავალფეროვნების შენარჩუნება, ევროპის ქვეყნების თანამშრომლობა ყველა ლანდშაფტის დაცვის, მართვისა და დაგეგმარების მიზნით. ევროპის ლანდშაფტური კონვენციის ძირითადი პოსტულატების მიხედვით გაწერილია ის ქმედებები, რაც ემსახურება მცხეთის კულტურული ლანდშაფტის დაცვას, მართვასა და დაგეგმარებას.

საქართველო რამსარის კონვენციას 1996 წელს მიუერთდა. იგი რამდენიმე ათეული წელია გლობალური მასშტაბით ხელს უწყობს ჭარბტენიანი ტერიტორიების „გონივრული გამოყენების“ იდეის რეალურ დანერგვას. ჭარბტენიანი ტერიტორიები მსოფლიოს ერთ-ერთი ყველაზე პროდუქტიული ეკოსისტემებია, რომელიც დიდ როლს თამაშობს წყლის რეჟიმის რეგულირებაში, ეროზიისა და წყალდიდობების კონტროლში და წყლის ხარისხის შენარჩუნებაში. არანაკლებ საყურადღებოა ჭარბტენიანი ტერიტორიების სოციო-კულტურული (საგანმანათლებლო, სამეცნიერო, რეკრეაციული, რელიგიური, ისტორიული) და ეკონომიკური მნიშვნელობა. ბოლო პერიოდში განსაკუთრებული ყურადღება ეთმობა ჭარბტენიან ეკოსისტემების როლს კლიმატის ცვლილების ზეგავლენის

შერბილებასა და ადაპტაციაში. ამასთან, ჭარბტენიანი ტერიტორიები პლანეტის ერთ-ერთი ყველაზე მოწყვლადი ეკოსისტემებია, რომლებიც სულ უფრო მზარდი მასშტაბით იცვლიან სახეს ადამიანთა საქმიანობის შედეგად.

არამატერიალური კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის შესახებ კონვენციას საქართველო მიუერთდა 2007 წელს. იგი ითვალისწინებს მჭიდრო ურთიერთკავშირს არამატერიალურ კულტურულ მემკვიდრეობასა და მატერიალურ და აბუნებრივ მემკვიდრეობას შორის. იგი აღიარებს რომ, გლობალიზაციის ადა სოციალური ტრანსფორმაციის პროცესები დეგრადაციის, გაქრობისა და რღვევის სერიოზულ საფრთხეს უქმნის არამატერიალურ კულტურულ მემკვიდრეობას.

ქრისტიანული კულტურა და მისი როლი საკაცობრიო ისტორიულ-ურბანული სივრცის ჩამოყალიბებაში უმთავრესი ასპექტია და დღემდე ახდენს გავლენას ქალაქგეგმარებით საკითხებზე, როგორც პირდაპირ, ასევე ირიბად, რამაც თავისთავად ასახვა ჰპოვა საერთაშორისო დოკუმენტებში და ზოგად-საკაცობრიო კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის საკითხებში. 2003 წელს გაერთიანებული ერების განათლების, მეცნიერებისა და კულტურის ორგანიზაციამ (UNESCO), გენერალური კონფერენციის 32-ე სესიაზე მიიღო არამატერიალური კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის კონვენცია, რომელსაც 2007 წელს საქართველოც შეუერთდა. კონვენცია არამატერიალურ კულტურულ მემკვიდრეობას განიხილავს, როგორც კულტურული მრავალფეროვნების წყაროს და მისი მდგრადი განვითარების გარანტს. ქართული ქრისტიანული კულტურა და ისტორია საერთო მსოფლიო ისტორიის ნაწილია საკუთარი მახასიათებლებითა და გამომხატველობით. დღევანდელი გადასახედიდან, როდესაც უამრავი ინფორმაციაა დაგროვილი, საჭიროა ჰაგიოგრაფიული, სასულიერო თუ სხვა სახის ტექსტური თუ ზეპირსიტყვიერი ინფორმაციის სწორი ინტერპრეტაცია, სხვადასხვა მიმართულების მეცნიერული კვლევის შედეგების შეჯამება და გაანალიზება.

ისტორიული ქალაქების დაცვის შესახებ თანამედროვე ეტაპზე ჩამოყალიბებულ ხედვებში სულ უფრო და უფრო იკვეთება გლობალურ ცვლილებებზე ადეკვატური რეაგირები მოთხოვნა. კომიტეტმა მხედველობაში მიიღო ის მნიშვნელოვანი ევოლუცია განმარტებებსა და მეთოდოლოგიაში, რაც ისტორიული ქალაქების დაცვასა და მართვასთანაა დაკავშირებული. ისტორიული ქალაქები და ურბანული ტერიტორიები შედგებიან მატერიალური და არამატერიალური ელემენტებისაგან.

ისტორიული ქალაქები და ურბანული ტერიტორიები, როგორც ცოცხალი ორგანიზმები, მუდმივ ცვლილებებს განიცდიან. ეს ცვლილებები ეხება ქალაქის

ყველა ელემენტს (ბუნებრივი, ადამიანური, მატერიალური და არამატერიალური).

არამატერიალური კულტურული მემკვიდრეობის დაცვა ისევე მნიშვნელოვანია, როგორც არქიტექტურული გარემოს დაცვა-შენარჩუნება. არამატერიალური ელემენტები, რომლებიც ხელს უწყობენ იდენტურობის შენარჩუნებას და ადგილის სულს (Genius loci), აღიარებული და დაცულნი უნდა იქნენ, რამდენადაც ისინი გადამწყვეტ როლს თამაშობენ ადგილის ხასიათისა და სულის განსაზღვრაში.

„საკაცობრიო ისტორიულ-კულტურული მნიშვნელობის ანსამბლის გენეზისის არქიტექტურულ-ურბანული საკითხების გარკვევის თვალსაზრისით, შეუცვლელ მნიშვნელობას იძენს სივრცის ქრისტიანიზაციის საკითხების მეცნიერული შესწავლა“²¹.

ზემოთ თქმულიდან გამომდინარე ქართული ქრისტიანული საკრალური ურბანისტიკის საფუძველი - უფლის, იესო ქრისტეს ჯვარცმიდან შეიძლება ავითვალოთ, რაც საფუძვლად დაედო ქართული ქრისტიანული სახელმწიფოს შემდგომ განვითარებას. გარდა სამეცნიერო-არქეოლოგიური მასალისა, გვაქვს სხვადასხვა ტექსტური და მხატვრული სახის ინფორმაცია, სადაც ბიბლია უმთავრეს წყაროს წარმოადგენს. როგორც ცნობილია ბიბლიის მკვლევართა მთელი სამეცნიერო დასი ამ წიგნის ინფორმაციის სისწორეს უკვე აღარ აყენებს ეჭვქვეშ, რამაც გამოიწვია მეცნიერების დარგების დაახლოება ისტორიული კვლევის თვალსაზრისით (და არა მარტო ისტორიის).

ქართული ჰაგიოგრაფიული წყაროები თავისი ფორმატით ქრისტეშობიდან პირველი ათასწლეულისათვის მიღებულ ფორმატშია შექმნილი, სადაც სულიერი საკითხების უკან რჩება ისტორიული სინამდვილე, ოღონდ დაუმახინჯებლად, მსოფლიო ისტორიის კონტექსტში. ამ მხრივ ყურადღებით არის შესასწავლი ასეთი წყაროები. ალეგორიულობა ამ პერიოდის ტექსტებისათვის ბუნებრივია. საქმე ეხება იმ მაღალ პროფესიონალიზმს, რაც დღესაც შესაშურია მწერლისათვის. ამგვარი ინფორმაციის წყაროს შესახებ ნეტარი ავგუსტინე ამბობს: „...რომელი რწმენაა უფრო მტკიცე-ისტორიული და დროისმიერი, თუ სულიერი და საუკუნო? ამ რწმენათაგან რომლისადმი უნდა იყოს მიმართული ყოველგვარი განმარტება ავტორიტეტისა? რა უწყობს ხელს გულისხმისყოფას და მიღწევას საუკუნოისა, რაშიც მდგომარეობს კიდევ მიზანი ყოველ ქველის-საქმეთა და რაც არის კიდევ სარწმუნოება ყველა

²¹გ. შაიშველაშვილი „მცხეთის საკრალური ურბანისტიკის გენეზისი“

დროისმიერი საგნისა? რა განსხვავება არსებობს ისტორიულ, ფაქტიურ ალეგორიასა, სიტყვისმიერ ალეგორიასა და საიდუმლოების ალეგორიას შორის?“²²

სწორედაც, რომ ჰაგიოგრაფიული ტექსტების განმარტებისათვის, ყურადღება ალეგორიულ ფორმებზე უნდა შეჩერდეს, იმისათვის, რომ კარგად დავინახოთ ქართული ქრისტიანული კულტურის ფენომენის, ისტორიის არქიტექტურულ-ურბანული ასპექტები და მოვახერხოთ მთელი გენეზისის რეკონსტრუქცია. ასეთი მიდგომა უზრუნველყოფს დღევანდელი არქიტექტურულ-ურბანული სივრცის სწორ დაგეგმვას და განვითარებას, სივრცითი მოწყობის სწორ ხედვას, კულტურული მემკვიდრეობის ახლებურ გაანალიზებას, მის დაცვას და რეაბილიტაციას, მოცემულ საკრალურ სივრცეში.

როგორც მირჩა ელიადე აღნიშნავს ქრისტიანობა ორ განზომილებაში არსებობს—ერთის მხრივ, ისტორიის ხაზოვან დროში, მეორეს მხრივ „მუდმივი დაბრუნების“ ლიტურგიულ დროში. ამ თვალსაზრისით, ქრისტიანობა უნიკალურ რელიგიურ მოვლენას, ის თავის თავში აერთიანებს, როგორც ისტორიის უნიკალობას, ასევე საწყისი დროის მოვლენებთან ლიტურგიულ თანამონაწილეობას.

„ისტორიული, პროფანული დრო ადამიანური ცხოვრების დროა“.

„გაიშიფროს, დაზუსტდეს „რელიგიური ადამიანისათვის, მორწმუნესათვის საკრალურ სივრცესთან შესისხლხორცება, საკრალური სივრცის არსში წვდომა“.

მითი არ ემორჩილება კალენდარულ დროის მსვლელობას, ის სხვა დროით განზომილებაში—საკრალურ განზომილებაში არსებობს.“²³

წარმართობიდან ქრისტიანობაზე გადასვლა საზოგადოების აზროვნებაში მანამდე არარსებული დროულ-სივრცული საწყისის, როგორც ახალი ქრონოტიპის შემოტანას გულისხმობდა. ახალი ქრონოტიპი სამყაროს ქრისტიანული მოდელის აგებისას უმთავრეს ათვლის წერტილად უნდა ქცეულიყო.

„სივრცით-ურბანულ ენაზე“ ადგილი და სივრცე ქართლის მოქცევის ეპიზოდების ალეგორიული წაკითხვის საკვანძო მნიშვნელობის ცნებებია. აქედან გამომდინარე, ფუძემდებლურ მნიშვნელობას იძენს, მცხეთის, როგორც სასწაულების მოვლინების სივრცითი გარემოს (სასწაულების მოვლინების ქალაქის) წყაროსმიერი დადასტურება - „და მრავალნი სასწაულნი არიან აქა (მცხეთას), რომელნი თვთ ღმერთმან გაუწყნეს“.

²² ნეტარი ავგუსტინე „ჰემატიკი სარწმუნოებისათვის“. „სიტყვა მართლისა სარწმუნოებისა“ ტ. IV, თბილისი, 1992 წ. გვ. 44

²³ მირჩე ელიადე - Mircea Eliade - „Symbolism, the sacred, and the arts“

“წყალშესაყარიდან აღქმულ ვიზუალურ მასალაში განსაკუთრებული ადგილი განეკუთვნება მასტერ-პლანის საგანგებო დაცვის ობიექტს - მდინარეთა ნაპირების ჭარბტენიან ზონებს. ამგვარი ზონების დაცვისა და გამოყენების პირობებს განსაზღვრავს რამსარის კონვენცია²⁴. იგი ასეთ ბუნებრივ კომპონენტებს ანიჭებს განსაკუთრებული ეკონომიკური, კულტურული და რეკრეციული რესურსის მნიშვნელობას. მდინარეთა ხერთვისის ორივე სანაპიროზე ლოკალიზებული ჭარბტენიანი ზონები, მასტერგეგმის მიერ შეფასებულია როგორც „უმაღლესი ღირებულების ელემენტები“. ფლორის, ფაუნის და არსებული ბიოლოგიური ელემენტების (დაბალანსებული ეკოსისტემის) დაცვის მიზნით, ამ ზონებში იკრძალება ნებისმიერი მშენებლობა და ყოველგვარი ანთროპოგენური ჩარევა; მიწის მფლობელს ეკრძალება მცენარეული საფარის განადგურება, ევალება ნაპირების მოვლა და მცენარეული საფარის აღდგენა. ჭარბტენიანი ზონები, თავის კლასიფიკაციით შეესაბამა „დაცული ტერიტორიების სისტემის შესახებ“ საქართველოს კანონით განსაზღვრული ბუნებრივი ძეგლების კრიტერიუმებს. ამ ნიშნით, წყალშესაყარის მაფორმებელი ბუნებრივი ლანდშაფტური კომპონენტების ერთიანი სისტემა სრულიად ეთანადება ამ კანონით დამკვიდრებულ ცნებებს”²⁵.

სამწუხაროდ კომუნისტური და მსგავსი წარმართულ-ბარბაროსული მენტალობა, ვალდებულებათა სრული იგნორირების კვალდაკვალ - ძალას იკრებს კომერციალიზაციისა და მოგების ინსტიქტზე დაფუძნებული სივრცის ათვისების („სივრცის დაპყრობის“), სტიქიური პროცესი. საკითხის აქტუალობას სიმძაფრეს მატებს ურბანულ ძეგლებში სივრცის ქრისტიანიზაციის ცნების სრული იგნორირების ბოლო წლებში დამკვიდრებული პრაქტიკა – ქრისტიანული ხუროთმოძღვრული მემკვიდრეობის დაცვით ზონებში, მათ შორის საკრალური შინაარსის ღია სივრცეებში სამშენებლო ინტერვენციის უმართავი პროცესი, რომელიც უკანმოუხედავად პირწმინდად ანადგურებს საკრალურ სივრცეს. ამ პროცესის უკიდურეს ნეგატიურ გამოვლენების არა ერთი ფაქტია დაფიქსირებული ანჩისხატის (VI-ს.), რიყის სივრცეში მიმდინარე ინტერვენცია, ბეთლემის და წმ. ნიკოლოზის ეკლესიების მიმდებარე გარემოს შეუფარებელი სივრცით-გეგმარებითი ტრანსფორმაცია. წმინდა ნინოს „მაყვლოვანისა“ და ჯვრისა და საკრალური სივრცის სამშენებლო ექსპანსიისა და სვეტიცხოვლის შუამდებარე „სასწაულთა მოვლინების“ საკრალური სივრცის სამშენებლო პოლიგონად გააქტიურება.

²⁴იუნესკო, 1971-წ. ამოქმედებულია 1975 წლიდან

²⁵გ.შაიშმელაშვილი “ ვიზუალური აღქმის საკითხების კვლევის მეთოდოლოგიური ასპექტები”

ამ უმართავი პროცესის თავიდან აცილებს ერთ-ერთ მნიშვნელოვან გარანტს წარმოადგენს „კონსტიტუციური შეთანხმება საქართველოს სახელმწიფოსა და საქართველოს ეკლესიის შორის“, რომლის მიხედვითაც ქრისტიანული კულტურული მემკვიდრეობის დაცვითი ზონების მოვლა-პატრონობის და სარგებლობის წესების განსაზღვრა უნდა განხორციელდეს საქართველოს ეკლესიასთან შეთანხმების საფუძველზე. კონსტიტუციური შეთანხმება საშუალებას იძლევა უზრუნველყოფილ იქნეს დაცვით ზონებში ნებისმიერ ცვლილებებთან დაკავშირებული გადაწყვეტილების ეკლესიის წიაღში საუკუნეების მანძილზე შემუშავებულ სივრცის ქრისტიანიზაციის მოთხოვნებთან შესაბამისობა.

ეკოლოგიურ (კულტურულ მემკვიდრეობასთან ერთად), ეკონომიკურ და სოციალურ განზომილებებს შორის ისტორიული კომპრომისისა და ბალანსის უზრუნველყოფა წარმოადგენს მდგრადი განვითარების არსებობის პირობას. ახალმა ურბანიტულმა პოლიტიკამ, სამ მოთხოვნას უნდა უპასუხოს, ესენია:²⁶

1.) აუცილებელია მემკვიდრეობის დაცვისა და სივრცის დაგეგმვის (ორგანიზების) პოლიტიკის კოორდინირება. კულტურული მემკვიდრეობის, როგორც რესურსის გამოყენება, უნდა გახდეს მდგრადი განვითარების დაგეგმვის პროცესის განუყოფელი ნაწილი;

2.) ამ რესურსის მომავალი თაობისათვის ისეთი სახით გადაცემის გარანტიის უზრუნველყოფა, რომ ნებისმიერი ცვლილების შემთხვევაში ავთენტურობა შენარჩუნებული იქნება;

3.) კონფერენცია აღიარებს კულტურული მემკვიდრეობის, როგორც ევროპის აღმშენებლობისა და მდგრადი განვითარების ფაქტორის მნიშვნელობას.

მიწათსარგებლობის გენერალური გეგმისა და კულტურული მემკვიდრეობის ურთიერთმიმართების საკითხების სამართლებრივი ასპექტების განსაზღვრის კონტექსტში, განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს საქართველოს პარლამენტის მიერ, ევროპის ფუძემდებლური კონვენციების რატიფიკაცია, მათ შორის ევროპის არქიტექტურული მემკვიდრეობის დაცვის კონვენცია,²⁷ სადაც - „თითოეული მხარე კისრულობს გაატაროს ინტეგრირებული კონსერვაციის პოლიტიკა.

„მცხეთის მემკვიდრეობისა და ტურიზმის მასტერ-პლანი“ განსაზღვრავს როგორც დასაცავ სივრცეებს, ასევე იმ ზონებს სადაც განვითარებაა შესაძლებელი.

²⁶ევროპის საბჭოს კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის დეკლარაცია - ჰელსინკი, 30-31 მაისი 1996 წ.

²⁷გრანადა, 3.10.1985

მცხეთის არქეოლოგიური მემკვიდრეობის შესწავლის მნიშვნელობასთან დაკავშირებით, ივ. ჯავახიშვილი აღნიშნავდა: „იმის გასათვალისწინებლად, თუ რა მნიშვნელობა აქვს ამ საქმეს არა მარტო საქართველოს ისტორიისათვის, რამედ მთელი კავკასიისა და მახლობელი აღმოსავლეთის კულტურულ-ისტორიული პრობლემების გადასაწყვეტად, უნდა გვახსოვდეს, რომ ქალაქი მცხეთა იყო ორი უდიდესი მაგისტრალური გზის გზაჯვარედინზე და სწორედ ამის გამო ბუნებრივად უნდა ველოდოთ ამ მასალის საკაცობრიო კულტურის ისტორიის მრავალი მეცნიერული საკითხების გასაცნობად“.

მიუხედავად 2003 წლის იუნესკოს მსოფლიო მემკვიდრეობის პროექტის- „მცხეთის მემკვიდრეობისა და ტურიზმის მასტერ-პლანის“ არსებობისა და 1989 წლის მცხეთის ისტორიული ნაწილის დაგეგმარების არსებობისა, სადაც იუნესკოს დაცვის არეალი არსებობდა, მოხდა ნაარაგვალის ჭალებში (ჭარბტენიან ზონაში) სრული ინტერვენცია. „ძალზე მგრძობიარე“ კულტურულ სივრცეში ნებისმიერი ანთროპოგენური ჩარევა ნეგატიურ ზეგავლენას ახდენს მცხეთის მსოფლიო მემკვიდრეობის ობიექტის განსაკუთრებულ უნივერსალურ რღირებულებაზე, შეუძლებელს ხდის სვეტიცხოვლის, მცხეთის ჯვრისა და სამთავროს ქრისტიანული ხუროთმოძღვრების ანსამლის ისტორიულად დამახასიათებელი პანორამული ხედებისა და ვრცელ კულტურულ ლანდშაფტზე დომინირების შენარჩუნებას. ასეთი ანთროპოგენული ჩარევა 2010–2012 წლებში მსოფლიო მემკვიდრეობის კონვენციისა და საქართველოს კანონმდებლობის სრული იგნორირებით განხორციელებული ადმინისტრაციული ფუნქციის შენობა-ნაგებობების სამშენებლო ინტერვენცია. ქალაქის ისტორიული ნაწილისათვის ამ შეუსაბამო ჩარევამ სერიოზული საფრთხე შეუქმნა მცხეთის მსოფლიო მემკვიდრეობის ავთენტურობასა და მთლიანობას. მცხეთის ისტორიული ზონის საზღვრებში კანონდარღვევით განხორციელებული შეობა-ნაგებობები, მათ შორის მტკვარ-არაგვის ხერთვისისა თუ მელქისედექის კარიბჭის (სვეტიცხოველი) წინამდებარე მსოფლიო მემკვიდრეობის არეალისათვის შეუსაბამო არქიტექტურული მოცულობები ექცევიან „არქიტექტურული მემკვიდრეობის დაცვის ევროპული კონვენციის“²⁸ მეცხრე მუხლის მოქმედების სფეროში.

აღნიშნულ კანონდარღვევით განხორციელებულ შეობა-ნაგებობებს უნდა შეეფარდოს „იძულებით შეუსაბამო“ ობიექტის სტატუსი, რომელიც ლიკვიდაციას ექვემდებარება. ქალაქის ისტორიულ ნაწილში მცხეთის მკვიდრი მოსახლეობის საბინაო პირობების გაუმჯობესების მიზნით ახალი სამოსახლო ტერიტორიების გამოყოფის შესაძლებლობა, უკიდურესად შეზღუდულია. გამონაკლისს შეადგენს

²⁸გრენადა, 1985 წ.(იხ. „ევროპის არქიტექტურული მემკვიდრეობის დაცვის კონვენცია გრენადა 1985 წ.“ პროფ. გ. შაიშმელაშვილი).

მცხეთის ისტორიული ნაწილის დეტალური დაგეგმარების პროექტის (1988 წელი) მიერ განსაზღვრული ბებრის ციხის სამხრეთ-დასავლეთით არსებული საბჭოთა პერიოდის განაშენიანების მიმდებარე ტერიტორია. მცირე გამონაკლისის გარდა, მცხეთის ისტორიულ ნაწილის საზღვრებში სივრცით-გეგმარებითი განვითარების, მათ შორის მკვიდრი მოსახლეობის საბინაო პირობების გაუმჯობესებისაკენ მიმართული ცვლილებების ყველა რესურსი, ამოწურულია.

იუნესკოს მსოფლიო მემკვიდრეობის კომიტეტის სესიის მოთხოვნების შესაბამისად,²⁹ მსოფლიო მემკვიდრეობის ცენტრისა და ICOMOS-ის ერთობლივი რეაქტიული მისია ეწვია მცხეთის მსოფლიო მემკვიდრეობის ობიექტს 2012 წლის 22–28 აპრილს. მისიისანგარიშში ნათქვამია, რომ მცხეთის ისტორიულ-კულტურული ძეგლების წინაშე წარმოქმნილი პრობლემებისადმი **უპასუხისმგებლო** დამოკიდებულება, განსაკუთრებით სამთავროს არქეოლოგიური მემკვიდრეობის მიმართაა საგრძნობი: მსოფლიო მემკვიდრეობის ობიექტის სამთავროს არქეოლოგიური ტერიტორიების სერიოზული დაზიანებები, ხელისუფლების ორგანოების მიერ, სავსებით უყურადღებოდაა მიტოვებული (იხ.გვ.34). „არ ხორციელდება კონსერვაციის, დაცვისა და გაუმჯობესების არანაირი ღონისძიებები და არაფერი არ არის შეთავაზებული სამომავლოდ. მისია ადასტურებს, რომ მსოფლიო მემკვიდრეობის ამ ნაწილმა სრულად დაკარგა ავთენტურობა.“(იხ. გვ.34).

აქედან გამომდინარე, აშკარაა რომ მსოფლიო მემკვიდრეობის ცენტრის მიერ აღნიშნული სამშენებლო ინტერვენცია (ისევე როგორც საცხოვრებელი სახლების ჯგუფის მშენებლობა) მიმდინარეობდა ისტორიული ლანშაფტის დაცვის ზონაში. მშენებლობა ხორციელდება საქართველოს ეკლესიასთან შეთანხმების გარეშე, რითაც დარღვეულია „საქართველოს სახელმწიფოსა და საქართველოს ავტოკეფალურ მართლმადიდებელ ეკლესიას შორის კონსტიტუციური შეთანხმება (მუხლი 7.2).

ტერიტორია, სადაც ამჟამად ფართომასშტაბიანი სამუშაოები მიმდინარეობს, საუკუნეების მანძილზე არაგვის კალაპოტის ფარგლებში იყო ლოკალიზებული. აქედან გამომდინარე, იგი ისეთი კატეგორიის ტერიტორიას მიეკუთვნება, რომელიც ისტორიულად არ ყოფილა განაშენიანებული. აღმოსავლეთისაკენ გადანაცვლებით შემომეტებულ ნაარაგვალის ჭარბტენიან ტერიტორიაზე, არაგვის მარჯვენა ნაპირას ხუთი ათეული წლის მანძილზე ჩამოყალიბდა მცხეთის საქალაქოპარკი. 2006 წ. 24.10. დამტკიცებული კულტურული მემკვიდრეობის დამცავი ზონების მიხედვით

²⁹იუნესკო, პარიზი, 2011წ., 35–ე სესია.

ქ. მცხეთის საქალაქო პარკზე ვრცელდება ისტორიული ლანდშაფტის დაცვის ზონის სტატუსი.

ისტორიულ ლანდშაფტურ გარემოში სამშენებლო ინტერვენციის არაგვისპირა პრეცედენტს არაფერი აქვს საერთო მემკვიდრეობის სფეროში დამკვიდრებულ თანამედროვე საერთაშორისო სტანდარტებთან. სივრცის ათვისებისადმი იდეოლოგიური მიდგომების თვალსაზრისით, იგი უფრო მცხეთის ისტორიის საბჭოთა პერიოდის 50-იან წლებთან ასოცირდება.

როდესაც 2000 წელს ლიკვიდირებული ყოფილი საბჭოთა სამხედრო ბაზის ადგილას მცხეთის მემკვიდრეობისა და ტურიზმის მასტერპლანი საფუძველს უყრიდა ბიოპარკის ფორმირებას, მცხეთის საქალაქო ადმინისტრაცია თავგამოდებით ლობივდა ე.წ. სააგარაკო და სახლების კომერციული პროექტის განხორციელებას. საბედნიეროდ, რეციდივი, რომლის შემოქმედსაც მცხეთის გამგეობა წარმოადგენდა ვერ განხორციელდა. სამაგიროდ, იგივე შინაარსისა და იგივე კომერციული ინტერესების მატარებელი პროექტის რეალიზაცია მოხერხდა მცხეთის საქალაქო პარკის შუაგულში. ამ ბარბაროსული იდეა-პროექტის ავტორია მცხეთის იმდროინდელი გამგეობა და მას საერთო არაფერი აქვს ადგილობრივი მოსახლეობის სოციალურ-ეკონომიურ, და არც საცხოვრებელი ფონდის განვითარებასთან.

ქალაქმშენებლობითი დოკუმენტების და საერთაშორისო ვალდებულებების იგნორირება, ხელს უწყობს საერთო ეროვნული ფასეულობების და ამ შემთხვევაში ზოგადსაკაცობრიო მნიშვნელობის ძეგლების განადგურებას.

საქართველოს ხელისუფლების მიერ „მცხეთის მემკვიდრეობისა და ტურიზმის მასტერ-პლანის“ აღიარება და მისი მოთხოვნების განუხრელ შესრულებაზე პასუხისმგებლობის აღება მყარ გარანტიას შეუქმნიდა მცხეთის საკაცობრიო მემკვიდრეობის საერთაშორისო სტანდარტებზე დაფუძნებულ დაცვას. მეთოდოლოგიური თვალსაზრისით, არანაკლებ მნიშვნელობას იძენდა მცხეთის მასტერგეგმის მაგალითზე იუნესკოს მიერ შემუშავებული თანამედროვე მიდგომების საქართველოს კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის პრაქტიკაში დანერგვა.

საერთაშორისო ვალდებულებების და არა ერთგზის მოთხოვნის შეუსრულებლობის გამო 2009 წლის ივნისში მსოფლიო მემკვიდრეობის კომიტეტის მიერ მცხეთის ისტორიული ძეგლები შეტანილი ქნასა ფრთხეში მყოფი მსოფლიო მემკვიდრეობის ძეგლთა ნუსხაში³⁰. „მცხეთის ისტორიული ანსამბლი შეიცავს ყველა იმ ძირითად ელემენტს, რომელიც შეიძლება გამოყენებულ იქნეს, როგორც

³⁰სევილია, 2009; 28-ე სესია, სუჯოუ, ჩინეთი, 28.07.2004 წ.; 29-ე სესია, დურბანი, სამხრეთ აფრიკა, 2005წ. 10-17.07.

პროტოტიპი საქართველოს სხვა ისტორიული ქალაქების მემკვიდრეობის დაცვისა და ათვისებისათვის³¹.

- „ამ ანსამბლის, როგორც მსოფლიო მემკვიდრეობის სიაში შეტანილი ძეგლის მთლიანი დაცვა, კონსერვაცია და განვითარება უნდა ხორციელდებოდეს ძირითადი გეგმის (ან განვითარებაზე ორიენტირებული საკონსერვაციო გეგმის საფუძველზე).
- „მცხეთის მემკვიდრეობისა და ტურიზმის მასტერ-პლანი“ ამკვიდრებს მიდგომას, რომლის მიხედვითაც ურბანული კონსერვაცია ცოცხალ, ისტორიულ ქალაქში მოითხოვს ცვლილებების მართვის უნარს და კონსერვაციისა და განვითარების პროცესების ერთმანეთთან შესაბამისობაში მოყვანას;
- ამგვარი დაგეგმარებითი დოკუმენტის არსებობა აუცილებელია, ვინაიდან ისინი ზოგადი მიდგომის ასახვის გარდა ოპერატიული პროექტების ადეკვატურ ფორმირებას უზრუნველყოფენ;
- ამ მოდელის გამოყენება, შეზუდილი 5-15 წლიანი ციკლების ჩარჩოებში მუშაობის, პერიოდული გადახედვისა და ადაპტირების მეშვეობით (ცალკეული ძეგლების მართვის გეგმების გათვალისწინებით) ზრდის მოქნილობის ხარისხს. იგი საშუალებას იძლევა დაისახოს მოკლევადიანი და გრძელვადიანი მიზნები და ამოცანები".³²

„ძირითადი გეგმის ქმედუნარიანობა და წარმატება დამოკიდებულია განხორციელების დისციპლინაზე და ამ დოკუმენტში გამოყენებული კონვენციების, დეკლარაციებისა და საქართველოს კანონების მოთხოვნათა აღსრულებაზე. განსაკუთრებით ყურადსაღებია ინტეგრირებული კონსერვაციის ის მოთხოვნები, რომლებიც მემკვიდრეობის დაცვისა და განვითარების პროცესში მონაწილეთა კოორდინაციის უზრუნველყოფას ეხება".³³

„მცხეთის მემკვიდრეობისა და ტურიზმის მასტერ-პლანი“ წარმოადგენს - ძეგლისა და გარემოს ისტორიულად ჩამოყალიბებული, ერთიანობისა და მცხეთის ისტორიული ანსამბლის მხატვრული იერსახის დაცვისა და შენარჩუნების ერთ-ერთ ძირითად გარანტს. ასეთი სტრატეგიული დაგეგმარების დოკუმენტის მნიშვნელობის იგნორირებამ გამოიწვია:

³¹მცხეთისძირითადიგეგმა.

მემკვიდრეობისადატურიზმისპოლიტიკისგანვითარებისათვისპილოტიპროექტი - იუნესკოსმსოფლიომემკვიდრეობისცენტრი. პარიზი. 1997 წ.

³²მცხეთის მემკვიდრეობისა და ტურიზმის მასტერგეგმა 2003 წ.

³³მცხეთის მემკვიდრეობისა და ტურიზმის მასტერგეგმა 2003 წ.

- ძეგლისათვის ისტორიულად დამახასიათებელი კულტურულ-ბუნებრივი კონტექსტის განუზომელ დეფორმაციასა და ისტორიული ანსამბლის ინდივიდუალური იერსახის დამახინჯება;
- საზოგადო ინტერესებისა და კულტურულ-ბუნებრივი ფასეულობების იგნორირებისაკენ მიმართული ფართო მასშტაბიანი სამშენებლო ინტერვენცია;
- თავისი არსითა და შედეგებით წარმოადგენს მემკვიდრეობის დაცვისაკენ მიმართული მოქმედებების დეზინტეგრაციასა და ქაოსის პროვოცირების ხელშემწყობფაქტორს.
- სადღეისოდ, ამ დოკუმენტაციის იგნორირება წარმოადგენს მცხეთის ბუნებრივი და კულტურული მემკვიდრეობის განადგურებისა და მხატვრული ინდივიდუალობის დაქვეითების მიმდინარე საფრთხეს;
- მიუღებელი სამშენებლო აქტიობის ნეგატიური პროცესები უკვე შეეხო ქალაქის განსაკუთრებული ღირებულების ფრაგმენტებს - სვეტიცხოვლის უშუალოდ მიმდებარე გარემოსა და მტკვრის მარცხენა სანაპირო განაშენიანების ისტორიულად ჩამოყალიბებულ მასშტაბს, სამთავროს არქიტექტურულ-არქეოლოგიურ ნაკრძალს;
- მტკვრისა და არაგვის ხერთვისის უნიკალურ ლანდშაფტური გარემოსა და ჯვრის მონასტრის აღმოსავლეთი ზონის ფართომასშტაბიანი სამშენებლო ათვისებისაკენ მიმართული საპროექტო წინადადებების გააქტიურება;
- მსოფლიო მემკვიდრეობის ნუსხაში შეტანილი მცხეთის კულტურული და ბუნებრივი მემკვიდრეობი სუმნიშვნელოვანესი კომპონენტის ჯვრის ბორცვის დასავლეთ მიმდებარე ზონის სამშენებლო პოლიგონად გადაქცევაზე ორიენტირებული პრივატიზირების გამოცხადების ფაქტი;³⁴ (ძირითდი გემგის მიხედვით ამ ზონას მინიჭებული აქვს „ბიოპარკის“ ფუნქცია, რაც კრძალავს მისფარგლებში ნებისმიერ სამშენებლო ინტერვენციას);
- უხეშადაა დარღვეული მსოფლიო მემკვიდრეობის კონვენციის რეალიზაციაზე ორიენტირებული იუნესკოს „მსოფლიო კულტურული და ბუნებრივი მემკვიდრეობის ეროვნულდონეზე დაცვის რეკომენდაცია“ (1972.16.10),

³⁴შესაძლო შედეგების სრულ გაუაზრებლობაზე მეტყველებს ის გარემოება, რომ სწორედ ამ ზონაში განთავსებული საბჭოთა რეჟიმის სამხედრო უწყების შენობა – ნაგებობათა სრული ლიკვიდაცია და მცხეთის ჯვრის გარემოცვისათვის ისტორიულად დამახასიათებელი ბუნებრივი გარემოს აღდგენა წარმოადგენდა მცხეთის მემკვიდრეობის მსოფლიო მემკვიდრეობის სიაში შეტანის ერთ-ერთ უმნიშვნელოვანეს პირობას. ამ პირობის შესრულების მიზნით საქართველოს მხარემ უდიდესი ძალისხმევით ფასად შესძლო კონვენციის წინაშე ნაკისრი ვალდებულების შესრულება და აღნიშნული ბაზის ნაგებობათა კომპლექსის სრული ლიკვიდაცია.

„კულტურული და ბუნებრივი მემკვიდრეობის ნებისმიერი ელემენტის დაცვის ღონისძიებებიდან გამომდინარე, ვალდებულებებით ან უნდა სდევდეს ქონებას, ვის საკუთრებაშიც არ უნდა გადადიოდეს იგი. დაცული შენობა – ნაგებობებისა და ბუნებრივი ღირსშესანიშნავი ადგილების გაყიდვის შემთხვევაში მყიდველს უნდა ეცნობოს ამ დაცვითი ვალდებულებების შესახებ“. (მუხლი.46).

- ამმოთხოვნის საფუძველზე, ზემოხსენებული ტერიტორია პრივატიზაციაზე გატანილი უნდა ყოფილიყო ისტორიულად დამახასიათებელი ბუნებრივი ლანდშაფტის აღდგენისა და ბიოპარკი სფუნქციით, ყოველგვარი სამშენებლო ინტერვენციის გარეშე.³⁵
- სრულიად იგნორირებულია ამ პროცესში საქართველოს სახელმწიფოსა და ეკლესიას შორის კონსტიტუციური შეთანხმება. ამ შეთანხმების, როგორც საქართველოს კონსტიტუციის შემდეგ უზენაესი ძალის მქონე სამართლებრივი აქტის თანახმად, მცხეთის ისტორიული გარემოს დაცვა სახელმწიფოსა და ეკლესიის ერთობლივი ზრუნვის საგანს უნდა წარმოადგენდეს.³⁶

ეს მხოლოდ მცირე ჩამონათვალია იმ შედეგების რაც ამ დოკუმენტის იგნორირებამ გამოიწვია. ეჭვგარეშეა, რომ უმართავი პროცესების თავიდან აცილების ერთ-ერთ ძირითად გარანტად კვლავ რჩება მცხეთის მემკვიდრეობისა და ტურიზმის მასტერგეგმა. მისი (ან თუ გინდ მისი ძირითადი კომპონენტის მიწათსარგებლობის გენერალური გეგმის) ლეგიტიმაცია და მისი მოთხოვნების განუხრელი შესრულება, რაც მყარ გარანტიას შეუქმნიდა მცხეთის საკაცობრიო მემკვიდრეობის საერთაშორისო სტანდარტებზე დაფუძნებულ დაცვას და აქამდე დაშვებული შეცდომების გამოსწორებას.

³⁵ იხ. “მცხეთის მემკვიდრეობისა და ტურიზმის ძირითადი გეგმა“ – მიწის გამოყენების გეგმა. #C3

³⁶ ქრისტიანული ხუროთმოძღვრების ძეგლების დაცვის ზონებში საქართველოს ეკლესიასთან შეთანხმების გარეშე მიღებულ გადაწყვეტილებას სამართლებრივი საფუძველი არ გააჩნია.

ლიტერატურა:

1. ევროპის არქიტექტურულ მემკვიდრეობის დაცვის კონვენცია - ევროპის არქიტექტურულ მემკვიდრეობის დაცვის კონვენცია (გრანად 3.10.1985) (საქართველში უნდა საქართველს პარლამენტის 2000 წლის 23 თებერვლს N 157 დღეილით). <http://conventions.coe.int/treaty/en/Treaties/Html/121.htm>
2. ქალქების ევროპულ ქარტა I - სტრასბურგი, 17-19 მარტი, 1992 წელს
3. ქალქების ევროპულ ქარტა II - ახალ უზანისტიკის მანიფესტი. (მიღებულია კონგრესით 15 პლენარულ სესიაზე 2008წ.15 მაისს სტრასბურგში. მომხსენებელ კარლს ალბერტო პინტო(პორტუგალია), თანამომხსენებელ ვილ ბოშუი (ბელგია) და ირიამ კონსტანტენ (საფრანგეთ). <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1303089&Site=COE>
4. საქართველს კანონი „დღულ ტერიტორიების სისტემის შესახებ“ 1999წ.
5. მსოფლიო კულტურისა და ბუნებრივი მემკვიდრეობის კონვენცია - იუნესკო 1972 წ., ძალში შევიდა 1975 წ. 2012 წლისათვის 190 მონაწილე ქვეყანას აქვს რატიფიცირებული აღნიშნულ დოკუმენტი.
6. ევროპის საბჭოს კულტურულ მემკვიდრეობის დაცვის დეკლარაცია - ჰელსინკი, 30-31 მაისი 1996 წ.
7. „მცხეთის ისტორიულ ნაწილს ისტორიულ-კულტურულ საყრდენი გეგმა და მარგულთბელ დოკუმენტები“, პროექტის ხელმძღვანელ გ. შაიშვილ შვილი; დამკვეთი საქართველს კულტურულ მემკვიდრეობის დაცვის ეროვნულ სააგენტო; შემსრულებელ შპს „სენსიტი“; დირექტორი დიანა ხვაშვილი; პროექტის ავტორები: ქ. აბაშიძე, ვ. ნიკოლოშვილი, გ. ჭანიშვილი, ი. სალუვაძე, გ. სალუვაძე, მ. ბოლქვაძე, გ. შავდა, დ. ზრდაშვილი, შ. ქურიძე; კარტოგრაფია - ნ. ბექურიძე.
8. გრანად, 3.10.1985
9. სუჯუ ჩინეთ 28.07.2004 წ.
10. დუზანი, სამხრეთაფრიკა. 205წ. 10-17.07
11. სევილა, 2009 წ.
12. „ლ ვალტუს პრინციპები“ - იკომის (International Council on Monuments and Sites) მე-17 გენერალური ანსამბლა; „ვალტუს პრინციპები ისტორიულ ქალქებისა და უზანიზირებულ ტერიტორიების დაცვისა და მართვის შესახებ“ 28 ნოემბერი 2011 წ. <http://www.icomos.org>
13. ბიბლა - (რმ.1,20)
14. მიჩე ელადა - Mircea Eliade – „Symbolism, the sacred, and the arts“
15. სერგეი გოლგინი „მსოფლიო წარდგა: მითი, ლეგენდა თურეალბა?“
16. „სოციოლოგიური კვლევა სამეცნიერო წრეებში“. მასალა www.shsu.edu
17. გარი ჰორტი - “Marx's Religion of Revolution-Regeneration Through Chaos”
18. მიტროპოლიტი ანტონ სუროჟელ
19. ნეტარი ავგუსტინე „ქემმარტი სარწმუნოებისათვის“. “სიტყვა მართლსა სარწმუნოებისა” ტ IV, თბილსი, 1992 წ.
20. ნეტარი ავგუსტინე „ღვთის ქალქის შესახებ“
21. ევროპის ახალ უზანულ მანიფესტი, 55-ე პუნქტი, სტრასბურგი 2007 წ.
22. "Культурное наследие как ресурс устойчивого развития" - Лисицкий, Андрей Викторович; Научная библиотека диссертаций и авторефератов

disserCat <http://www.dissercat.com/content/kulturnoe-nasledie-kak-resurs-ustoichivogo-razvitiya#ixzz3CZphKxT8>

23. „ქალქგეგმარებით დღეში ცვლილება – ეროვნულ-კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის საკითხები“; გ. შაიშველიძე, არქიტექტურის დოქტორი სრულ პროფესორი; საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი; რეიტექტურისა, უზანისტიკისა და დანართის ფაკულტეტი; ჟურნალ „განათლება“ №12(368). თბილისი 1990 საერთაშორისო სამეცნიერო-პედაგოგიური ჟურნალ გამოცემის საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის სარედაქციო-სამომცემლო საბჭოს 2010 წლის 16 დეკემბრის დადგენილებით(ოქმი #7); ISSN №1512-102X
24. „საკრწლრი და პროფესულო სივრცისა და დროის ცნებათა გაგებისათვის (მირჩეულათს მიხედვით)“; გ. შაიშველიძე, არქიტექტურის დოქტორი სრულ პროფესორი, შ.ქურიძე; საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი; რეიტექტურისა, უზანისტიკისა და დანართის ფაკულტეტი; ჟურნალ „განათლება“ №12(368) საერთაშორისო სამეცნიერო-პედაგოგიური ჟურნალ გამოცემის საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის სარედაქციო-სამომცემლო საბჭოს 2010 წლის 16 დეკემბრის დადგენილებით(ოქმი #7); ISSN №1512-102X
25. „თანამედროვე საეკლსიო არქიტექტურა საქართველოში“; შ.ქურიძე; საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი; რეიტექტურისა, უზანისტიკისა და დანართის ფაკულტეტი; ჟურნალ „განათლება“ №12(368) საერთაშორისო სამეცნიერო-პედაგოგიური ჟურნალ გამოცემის საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის სარედაქციო-სამომცემლო საბჭოს 2010 წლის 16 დეკემბრის დადგენილებით(ოქმი #7); ISSN №1512-102X.
26. „მცხეთის საკრწლრი უზანმისტიკის გენეზისი“ გ. შაიშველიძე, არქიტექტურის დოქტორი სრულ პროფესორი. „ქალქ-მუხეჟი მცხეთის ისტორიული ზონის ფუნქციური ორიენტაციის შესახებ“. სტრ-სამეცნიერო შრომები. საქართველოს ქალქების განვითარება და რეკონსტრუქცია. №12(368). თბილისი 1990.
27. „მცხეთის საბჭოთა პერიოდის უზანულ სტრუქტურა და მისი ძირითად ელემენტები“ - გ. შაიშველიძე;
28. „საკრწლრი უზანისტიკის გენეზისის საკითხებისათვის“; შ.ქურიძე; საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი; რეიტექტურისა, უზანისტიკისა და დანართის ფაკულტეტი; ჟურნალ „განათლება“ №12(368) საერთაშორისო სამეცნიერო-პედაგოგიური ჟურნალ გამოცემის საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის სარედაქციო-სამომცემლო საბჭოს 2010 წლის 16 დეკემბრის დადგენილებით(ოქმი #7); ISSN №1512-102X
29. ОРГАНИЗАЦИЯ ОБЪЕДИНЕННЫХ НАЦИЙ ПО ВОПРОСАМ ОБРАЗОВАНИЯ, НАУКИ И КУЛЬТУРЫ ПЯТНАДЦАТАЯ ГЕНЕРАЛЬНАЯ АССАМБЛЕЯ ГОСУДАРСТВ-СТОРОН КОНВЕНЦИИ ОБ ОХРАНЕ ВСЕМИРНОГО КУЛЬТУРНОГО И ПРИРОДНОГО НАСЛЕДИЯ - Париж, Штаб-квартира ЮНЕСКО, Зал IV; 10-11 октября 2005 г.; Пункт 7 предварительной повестки дня: Принятие Декларации о сохранении исторических городских ландшафтов. наследие 15 GA, Рассылается по списку WNC-05/15.GA/7; Париж, 23 сентября 2005 г.; Оригинал: английский/Французский

30. УДК 624.131.536/.216 Я.В. ДЕЕВА, И.С. ФУНТИКОВ, студенты гр. 238 Научный руководитель: В.Е ОЛЬХОВАТЕНКО, докт. геол.-мин. наук, профессор ПРИРОДА РАЗЖИЖЕНИЯ ГРУНТОВ ПРИ ДЕЙСТВИИ ДИНАМИЧЕСКИХ НАГРУЗОК
31. „Creating the Sacred Space. Hierotopy as a new field of cultural history“; Alexei Lidov; Institute for World Culture, Lomonosov Moscow State University, Spazi i percoprsi sacri, 2012.
32. Alexei Lidov. Hierotopy. Spatial Icons and Image-Paradigms in Byzantine Culture. Moscow, „Theoria“, 2009.
33. Hierotopy. Creation of Sacred Spaces in Byzantium and Medieval Russia. Edited by Alexei Lidov. Moscow, „Progress-Tradition“, 2006
34. New Jerusalems. Hierotopy and Iconography of Sacred Spaces . Edited by Alexei Lidov. Moscow, „Indrik“, 2009
35. Hierotopy. Comparative Studies of Sacred Spaces. Edited by Alexei Lidov. Moscow, „Indrik“, 2009
36. Spatial Icons. Performativity in Byzantium and Medieval Russia. Edited by Alexei Lidov. Moscow, „Indrik“, 2011.
37. Light and Fire in the Sacred Space. Proceedings of the International Symposium. Edited by Alexei Lidov. Moscow, „Indrik“,
38. 2011 Relics in Byzantium and Medieval Russia. Written sources. Edited by Alexei Lidov. Moscow, „Progress-Tradition“, 2006.
39. M. N. Sokolov Principle of Paradise., 2011 (Figures) (in Russian)
40. მოხელის სამაგიდო ლექსიკონი / გაეროს განვითარების პროგრამა; [შემდგ.: სამსონ ურიდია და სხვ.; რედ.: ვაჟა გურგენიძე] - თბ., 2004 - 483გვ.: ცხრ.; 24სმ. - (საჯარო მოსამსახურის ბ-კა). - ISBN 99940-0-063-2: [ფ.ა.]